

Mss **B**: Bergamo, Cassaforte 1.8, ff. 61v-62r, s. xii
V: Vat. Reg. lat. 1281 f. 17r-v, s. xi
Ed. D'Onofrio 1995 pp. 136-138, based on *V*

=====

<QVOMODO RATIONE VTI DE RATIONALI POTEST PRAEDICARI>¹

[Int(errogatio)²]. {Exc. 16} Quomodo ratione uti de³ rationali potest praedicari, / cum semper / aut maiora de minoribus aut aequa de aequis praedicentur, / minora uero de maioribus nunquam, ratione / autem⁴ uti minus / esse uideatur quam rationale?

R(esponsio). Hoc facillime soluitur. Nam / ratione uti non minus esse uidebis quam **V17v** rationale, si / naturam⁵ utriusque perspexeris. Ecce enim quicquid⁶ rationale est, aut ratio/ne utitur aut ratione uti potest. / Sed [quod⁷] ratione utitur, / aut sic semper [ratione⁸] utitur ut non uti ratione non possit quem/admodum deus; aut sic ratione utitur ut possit etiam / ra/tione non uti quemadmodum⁹ [homo¹⁰] sanus et prudens, qui¹¹ uigilando animum / ratione gubernatum¹² [dormiendo¹³] per somnia monstruosa relaxat. Quod¹⁴ / autem ratione uti potest, aut [sic¹⁵] ratione uti potest ut et in / actum rationandi prouenire / ualeat, utpote iterum homo sanus et / prudens, qui a somno excitatus¹⁶, animum ab irrationali peruagatione¹⁷ / somniorum reuocat et debita ratione gubernat. Aut **B62r** sic ratione uti potest ut, quamuis possit, non tamen¹⁸ in actum

---

¹ <Quomodo ... praedicari> *Add. D'Onofrio*

² Int(errogatio) *VD'Onofrio, om. B*

³ de rationali potest praedicari *V*, potest praedicari de rationali *B*

⁴ aut(em) uti *B*, uti &ia(m) *VD'Onofrio*

⁵ naturam utriusque *VD'Onofrio*, utriusque / naturam *B*

⁶ q(ui)cq(ui)d *B*, quide(m) q(uo)d *VD'Onofrio*

⁷ q(uo)d *VD'Onofrio, om. B*

⁸ ratione *B, om. V*

⁹ que(m) admodu(m) *V*, ut *B*

¹⁰ h(om)o *B, om. V et supplevit D'Onofrio*

¹¹ qui *VD'Onofrio*, Quod *B*

¹² gubernatum *B*, gub(er)nat *VD'Onofrio*

¹³ dormiendo *V, om. B*

¹⁴ Quod *V*, Jte(m) q(uod) *B*

¹⁵ sic *B, om. V*

¹⁶ excitat(us) *B*, extract(us) *V*

¹⁷ p(er)uagatione *V*, uaga/tione *B*

¹⁸ tam(en) *V*, t(antu)m *B*

pro/cedat, / ut homo demoniacus, surdus, et mutus. Cum ergo [haec¹⁹] ita sese²⁰ habeant, [siue²¹ deus sit], siue / sit homo sanus et uigilans, / siue [sit²²] homo sanus et dormiens, siue insa/nus et mutus, de his semper ratione uti praedicabitur, aut actu / aut potestate. [[Actu²³] quidem²⁴ / aut sempiterno [ut²⁵] de deo, aut potestate] deducto ut de homine uigilanti; potestate / uero [aut²⁶] in actum prouenienti ut de homine [dormiente²⁷, aut / non proueniente ut²⁸ de homine] insano²⁹.

Int.³⁰ Quomodo ratio/ne uti de eo potest praedicari qui³¹ non utitur?

R. Hoc ne mire/ris³², cum etiam de³³ tunica / scindi potestate³⁴ possit praedicari etiamsi nun/quam scindi debeat. Cum ergo per omne rationabile ratione uti / aut actu / aut potestate discurrat ut aequum de aequo, ne ti/meas ratione uti de³⁵ rationali praedicare. }

ITEM [DE³⁶ EADEM RE] /

Omne praedica/tum³⁷ est³⁸ maius eo de quo praedicatur. [Ratione³⁹ quidem uti praedicatur / de rationali]. Igitur uti ratione maius est quam rationale. / {^{Exc. 79.2-4} Quodsi ratione uti / rationabilem⁴⁰ speciem

---

19 haec *B*, om. *V*

20 sese *V*, se *B*

21 siue d(eu)s sit *V*, om. *B*

22 sit *B*, om. *V*

23 Actum supplevit *D'Onofrio*, om. *VB*

24 quidem - potestate *VD'Onofrio*, om. *B*

25 ut supplevit *D'Onofrio*, om. *V*

26 aut *V*, om. *B*

27 dormiente - homine *B*, om. *V*

28 ut] aut *B*

29 insano *B*, in sono *V*

30 Int() *V*, Jte(m) *B*

31 qui *V*, q(uo)d *B*

32 mire/ris] utire/res(?) a.c. *B*

33 de tunica scindi *V*, scindi de tunica *B*

34 potestate possit *V*, pote(st) *B*

35 de rationali praedicare *V*, praedicare de rationali *B*

36 de eadem re *V*, om. *B*

37 praedicatum *V*, p(rae)dicam(en)/tum *B*

38 est maius *V*, maius est *B*

39 Ratione - rationali *B*, om. *VD'Onofrio*

40 rationabilem speciem correxit *D'Onofrio*, racionabilis species *VB*

transcendit, muta⁴¹ / etiam animalia contra naturam utuntur ratione,} et
 irrationabilia / uti ratione / a nonnullis specie⁴² ueri deceptis asseruntur⁴³.
 / Dicunt enim aues, dum minime sint rationales, uti⁴⁴ ratione. / {Exc. 79.4-8
 Sed / nihil⁴⁵ refellitur leuius. Si enim uterentur ratione⁴⁶, rem quam
 uellent / bene ordinatam et rationabiliter praemeditatam / proferre
 potuis/sent. Sed non habent ratione uti, quoniam non ualent
 praemeditari⁴⁷. / Nam illud merito soli humano generi attri/butum est
 [diuinitus⁴⁸]. }

Nunc uidea/mus⁴⁹ quemadmodum⁵⁰ ratione uti de rationali
 praedicetur. Quaecumque praedicantur, aut [ut⁵¹] / maiora de minoribus
 aut aequa // de aequis praedicantur. Si⁵² ratione uti maius [est⁵³] quam
 rationale⁵⁴, / irrationabilia quoque⁵⁵ utuntur / ratione, quod est impossibile.
 Si / autem ratione uti aequum est rationali, {Exc. 79.9-11 homo [omnis⁵⁶], licet
 sit [dormiens⁵⁷] / uel unius noctis⁵⁸ infans, quia / semper et omni tempore
 rationalis est, et⁵⁹ omni tempore / et semper utitur⁶⁰ ratione; quod⁶¹ fieri
 nequit.} [Igitur⁶²] si omnis praedicatio / ita est / ut maiora de minoribus
 aut⁶³ aequa de aequis praedicentur, et {Exc. 79.15-23 si ratione / uti nequaquam

41 muta &ia(m) B, multa eni(m) V

42 spetie V, sp&ie(m) B

43 asseruntur B, disserit V (disseritur D'Onofrio)

44 uti B, utunt(ur) VD'Onofrio

45 nihil V, nil B

46 ratione V, racion(um) B

47 p(rae)meditari B, p(rae)dicari V

48 diuinitus *correxerit* D'Onofrio, diuinitus V, *om.* B

49 uideam(us) V, uidea/tur B

50 que(m) admodu(m) ratione uti de rationali p(rae)dicet(ur) V, si ratione uti

p(rae)dicatur de rationali q(uonia)m admodu(m) p(rae)dicat(ur) B

51 ut V, *om.* B

52 Si V, Sed B

53 e(st) B, *om.* V

54 rationale B, ratio VD'Onofrio

55 quoq(ue) V, na(m)q(ue) B

56 om(n)is B, *om.* V

57 dormie(n)s B, *om.* V

58 noctis V, nocti(us) B

59 & omni B, Omni u(ero) V

60 utit(ur) B, uti V

61 Q(uo)d fieri neq(ui)d(!) B, hoc neq(ue)unt facere V

62 Jgit(ur) V, *om.* B

63 aut V, u(e)l B

maius est uel aequum ratio/nali, quid est quod ratione / uti praedicatur de rationali?

Illud uidelicet quod obliquo ordi/ne fit praedicatio. Nam quando / minora de maioribus praedicantur⁶⁴, / oblique praedicantur⁶⁵, id est quamuis praedicentur, tamen non recto ordine **|B62v|** praedicantur. } Quicquid enim / obliquum est, rectum [non⁶⁶] est. Et ideo dum mi/nora de maioribus praedicantur⁶⁷, oblique et non recte praedicantur⁶⁸. / Quare desistunt / erronei qui falsis asserentibus dicunt / maius esse uti ratione quam rationale. /

[EXPLICIT⁶⁹]. /

---

⁶⁴ p(rae)dicant(ur) V, dc()tur B

⁶⁵ p(rae)dicantur B, d(i)c(untu)r V

⁶⁶ n(on) V, om. B

⁶⁷ p(rae)dicant(ur) V, dicunt(ur) B

⁶⁸ p(rae)dicantur B, dicunt(ur) V

⁶⁹ Explicit B, om. D'Onofrio